

A.C.S. Peacock, *Early Seljuq History**

Murat ZENGİN**

İskoçya Saint Andrews Üniversitesi Tarih Bölümü öğretim üyesi Andrew Charles Spencer Peacock tarafından kaleme alınan *Early Seljuq History (Erken Dönem Selçuklu Tarihi)* adlı kitap, merkezi Londra'da bulunan Routledge yayınevinin Routledge Türkiye ve İran Tarihi Çalışmaları (Routledge studies in the history of Iran and Turkey) serisi arasında 2010 yılında yayınlanmıştır.

Yazar Peacock'un Ankara British Institute müdür yardımcılığı görevini yürütürken kaleme aldığı bu eseri, *Giriş*'ten sonra beş bölümden oluşmaktadır. Birinci Bölüm *Selçukluların Kökeni ve Erken Dönem Tarihleri*, İkinci Bölüm *Boylar ve Selçuklu Hanedanı*, Üçüncü Bölüm *Savaş, Fetih ve Göç:1055'e Kadar Orta Asya, İran ve Irak'ta Selçuklular*, Dördüncü Bölüm *Selçuklular ve İslâm* ve Beşinci Bölüm *Türk Akınlarının Mahiyeti ve Etkisi: Anadolu ve Orta Doğu, 1029-1071* başlıklarından oluşmaktadır.

Giriş (s. 1-15) kısmında yazar, eserini kaleme alırken yararlandığı kaynakları "Erken Dönem Selçuklu Tarihi ile İlgili Ortaçağ Kaynakları ve Modern Çalışmalar" başlığı altında ele almıştır. Farsça ve Türkçe bilen yazar, Selçukluların menşei ve kuruluş dönemi siyasî faaliyetlerini kaleme alırken Gazneliler devri tarihçisi Beyhakî (ö.1077)'nin *Tarih-i Mesudî* adlı eserinden geniş ölçüde faydalanmıştır. Gerdizî'nin *Zeynü'l-Ahbârı*, Sıbt İbnü'l-Cevzî'nin *Miratü'z-zaman fi Tarih-i Ehli'z-zamanı*, Katib el-İsfehanî'nin *Nusretü'l-Fıtrası* ve *Meliknâme* gibi önemli kaynaklardan da

* A.C.S. Peacock, *Early Seljuq History*, Routledge Studies in the history of Iran and Turkey, Abingdon, Oxon 2010, 190 sayfa.

** Arş. Gör., Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Tarih Bölümü. muratzengin@yahoo.com.

sıkça yararlanmıştır. Houtsuma, Barthold, Bosworth, Cahen, Agadzhanov gibi Batılı tarihçiler ile Mükrimin Halil Yinanç, İbrahim Kafesoğlu, Mehmet Altay Köymen ve Faruk Sümer gibi Türk Tarihçilerinin eserlerini kullanmıştır.

Selçukluların Kökeni ve Erken Dönem Tarihleri başlığını taşıyan birinci bölüm (s.16-46) “Oğuzlar ile Münasebetler”, “Hazarlar ile Münasebetler”, “Selçuklu Göçleri Arefesinde Orta Asya”, “Selçukluların Horasan ve Maverâünnehr’e Göçü”, “Meliknâme’ye Göre Selçukluların İlk Göçleri”, “Gerdizî ve Beyhakî’ye Göre Selçukluların Ortaya Çıkışları” gibi alt başlıklara ayrılmıştır. Yazar eserinin bu bölümünde, Selçukluların ortaya çıktıkları Bozkır koşullarından bahisle Selçuklu göçlerinin Batı Avrasya bölgesinde meydana getirdiği köklü değişikliklere ve göçlerin bu bölgenin siyasi yapısına olan tesirlerine değinmiştir.

Boylar ve Selçuklu Hanedanı (s.47-71) başlığını taşıyan ikinci bölüm; “Selçukluların Menşei”, Selçukluları adlandırmada kullanılan terimler ve bu terimlerin etnik mi yoksa siyasi mi olduğu tartışmalarının ele alındığı “Oğuzlar, Türkler, Türkmenler, Selçuklular”, “Türkmen teriminin Mahiyeti Üzerine: Göçebeler, Yerleşikler”, “Türkmen Boyu Nedir?”, “Selçuklu Ailesi ve Liderler Arasındaki Rekabet” ve “Selçuklu Ailesinin Irak Türkmenleriyle Olan Akrabalığı” alt başlıklarına ayrılmıştır. Bu bölümde yazar, boyların Selçuklu zaferlerindeki rollerine değinerek Selçuklu Hanedanlığı ile hanedana bağlı boy beyleri arasındaki ilişkilerin başarıyı belirleyen ana unsur olduğuna dikkat çekmiştir.

Savaş, Fetih ve Göç:1055’e kadar Orta Asya, İran ve Irak’ta Selçuklular (s.72-98) başlığını taşıyan üçüncü bölüm, “Selçuklu Savaş Taktikleri”, “Selçuklu Stratejisi”, “Selçuklu Ordusunun Sayısı ve Selçuklu Muhacerati”, “Selçuklu Şehir Nüfusu” ve “Selçuklu Ordusunda Türkmen Hâkimiyetinin Sonu” olmak üzere beş alt başlığa ayrılmıştır. Bu bölümde yazar, Selçukluların sayıca çok az bir kuvvete sahip iken 11. Yüzyılın ikinci yarısına kadar olan kısa sürede bu kadar sistemli ve profesyonel bir orduya nasıl dönüştükleri konusunu ele almıştır.

Kitabın *Selçuklular ve İslâm* (s.99-127) başlığını taşıyan dördüncü bölümü “Mezhepler, İç Karışıklıklar ve Selçuklular”, “Selçuklular ve Hanefilik”, “Selçuklular ve Anti-Eş’arîlik”, “Selçuklular ve Eş’arî Çatışması”, “Selçuklular ve Şîîlik”, “Selçuklu Müslümanlığı ve Geleneksel Türk İnancı” alt başlıklarına ayrılmıştır. Yazar bu bölümde, Selçukluların Sünnî İslâm inancı ve Hanefî hukuk ekolünü (*law-school*) benimsemeleri sürecinden bahisle Selçukluların Eş’arîler ile olan mücadelesine yer vermiştir. Yerel kavimler arasında İslâm öncesi inançların etkin olduğuna ve

bu etkiden dolayı Selçukluların bir din politikası olarak Sünnî İslâm inancını benimseyip korumalarına rağmen Şîî yorumun da halk arasında varlığını devam ettirdiğine değinmiştir.

Türk Akınlarının Mahiyeti ve Etkisi: Anadolu ve Orta Doğu, 1029-1071 (s.128-167) başlığını taşıyan son bölüm “Anadolu ve Orta Doğu 1029-1071”, “Bizans’ın Doğu Sınırları ve Savunması”, “Anadolu ve Kafkasya’nın Fethi ve İskan”, “Anadolu’daki Hedef Bölgeler”, “Türkmen Etkisi: Selçuklular ve Diğer Göçebe Gruplar”, “Türkmenlerin Yerleşik Hayata Tesirleri” alt başlıklarını taşımaktadır. Kitabın en kapsamlı bölümünü teşkil eden bu son bölümde yazar, Bizans İmparatorluğu’nun Doğu’daki hâkimiyetini kaybetmesinde önemli bir dönüm noktası olan Malazgirt Savaşı ile Türklerin Anadolu’yu fethi ve bu coğrafyayı yurt edinmeleri sürecini ele almıştır. Türklerin 11. yüzyılın ilk çeyreğinden itibaren Anadolu’ya cihat amaçlı akınlar yaptığı, bu akınlar neticesinde Anadolu nüfusunun azaldığı ve bölgenin ekonomik yönden gerilediği, tüm bu nedenlerle Anadolu’nun Türk hâkimiyetine girmesinin kaçınılmaz olduğu vurgulanmıştır.

Yazar, Selçukluların Oğuz Yabgu Devleti hâkimiyetinde bulunan Aral Denizi kuzeyindeki bölgelerden güneydeki Yengikent ve Cend’e inişlerini; Malazgirt’e kadar olan sürede Selçukluların başta Anadolu olmak üzere diğer bölgelere yaptıkları göç ve akınları gösteren haritalar kullanmıştır (s.32). Ayrıca Dukak’tan başlayarak Melikşah’a kadar gelen Selçuklu hanedanı üyelerinin isimlerinin bulunduğu bir Selçuklu soy ağacına eserinde yer vermiştir (s.64).

Sonuç olarak *Early Seljuq History (Erken Dönem Selçuklu Tarihi)* adlı çalışma Selçukluların tarih sahnesine çıkışlarından 1071 Malazgirt Savaşı’na kadar olan Selçuklu siyasi, askerî ve içtimaî tarihi için önemli bir eserdir. Eserin ilk üç bölümü metodolojik olarak Osman Turan’ın *Selçuklular Zamanında Türkiye* adlı eserini çağrıştırmaktadır. Selçuklular ve İslâm başlıklı dördüncü bölümü ise Ortaçağ İslâm din ve içtimaî yapısı üzerine çalışmaları bulunan İngiliz tarihçi A.K.S Lambton’un metodunu çağrıştırmaktadır. Kitap hazırlanırken, Farsça ve Türkçe kaynak ve araştırma eserler ile Batı’da Selçuklu Tarihi sahasında uzmanlaşmış tarihçilerin eserlerinden geniş bir şekilde yararlanılmıştır. Eser, bibliyografya açısından oldukça zengindir. Bu özellikler, eseri önemli kılmaktadır.